

відсоткової ставки менша, ніж зміна відсоткової ставки за позицією, це призводить до ризику зменшення чистої відсоткової маржі. Це в свою чергу негативно впливає на умови фінансування міжнародної торгівлі.

Своєчасне прогнозування ризиків у міжнародній торгівлі має велике значення для розроблення наукових підходів щодо запобігання ризикам та їх контролю. Мета прогнозування ризиків в міжнародній торгівлі полягає у своєчасному виявленні передумов виникнення ризику та оцінюванні типу ризику. В умовах конкуренції на міжнародному ринку волатильність товарних цін неминуча, і тому суб'єкти зовнішньої торгівлі повинні не лише повністю усвідомлювати причину і можливість коливань цін, а й ефективно передбачати ціновий ризик через його виявлення і оцінювання ризику, а також вживання відповідних механізмів реагування.

Глобальна пандемія поставила під сумнів ефективність функціонування багатосторонньої системи регулювання міжнародної торгівлі, змусивши країни шукати відповідь на питання про те, якими спільними заходами вони можуть мінімізувати руйнівні економічні наслідки пандемії та посилити стійкість системи міжнародної торгівлі у довгостроковій перспективі.

СТРУКТУРА СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Мазуренко В.І.

д.е.н., доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Більшість науковців очікують широкомасштабний та неоднорідний вплив поточної кризи COVID-19, як найпотужніший виклик, з яким стикалася світова фінансова система 2007-2009 рр. і довгострокові наслідки якого досі невідомі. При цьому глибину рецесії важко передбачити, проте очевидно, що чим тривалішою буде криза, тим більші ризики для світової фінансової системи.

Характеризуючи 2020 рік у статті С.Захарек у часопису «Time» зазначалося, що «це історія року, якого ви ніколи не забажаєте повторити. В історії США були гірші роки, і, безумовно, гірші роки у світовій історії, але більшість із нас, живих сьогодні, не бачили нічого подібного».[1]

Характеризуючи структуру сучасних глобальних ризиків, ще наприкінці лютого 2020 року підрозділ часопису «The Economist. Economist Intelligence Unit» виокремлював п'ять основних ризиків для світової економіки в 2020 році, які в умовах зростаючої геополітичної невизначеності та уповільнення економічного зростання можуть вплинути на глобальну економіку в 2020 році та стан світової фінансової системи.

Серед таких ризиків, називалися:

- американо-іранський конфлікт, що може викликати сплеск світових цін на нафту;

- торгова війна між США та ЄС;
- тривалий вплив пандемії, пов'язаної з коронавірусом на світову економіку;
- боргове навантаження, що спричиняє спад на ринках, що формуються;
- акції протесту у китайському САР Гонконг, що спричинить виведення капіталу із найбільшого фінансового центру Азії.[2]

Згідно проведеному дослідженню Групи Євразія та АХА оприлюдненому у Глобальній доповіді про майбутні ризики 2020 серед 25 ризиків, які можуть мати значний вплив на суспільство загалом протягом наступних п'яти-десяти років громадськість почувається найбільш вразливою до ризиків для здоров'я та комп'ютерів. При цьому суто фінансові ризики посіли 9 – те місце після ризиків пандемії та інфекційні хвороби, зміни клімату, кібербезпеки, геополітичної нестабільності, соціального невдоволення та локальних конфліктів, нових загрози безпеці, макроекономічних ризиків, ризиків щодо природні ресурси та біорізноманіття.

Щодо уразливості до майбутніх ризиків за шкалою від нуля до десяти, фінансові ризики посіли 5-те місце після ризиків, пов'язаних зі здоров'ям, комп'ютерних ризиків, ризиків щодо зміни клімату та ризиків на шляхах [3 р. 11].

Тому не дивно, що експерти зараз вважають макроекономічний ризик сьомим за значимістю ризиком, що виникає. Минулого року вони поставили його на десяте місце. На запитання, які макроекономічні ризики є найважливішими, експерти ставлять на перше місце тривале масове безробіття. У довгостроковій перспективі найбільше постраждають молоді люди, які тільки виходять на ринок праці.

Характеризуючи ризики, важливо розуміти роль світової фінансової системи, яку вона відіграє у сучасній глобальній економіці. Насамперед, основні функції світової фінансової системи полягають у здійсненні ефективних інвестицій та забезпеченні розподілу ресурсів, впливі на темпи економічного зростання, економічні можливості, бідність та безробіття. Так склалося сьогодні, що світові фінанси, особливо, враховуючі досвід світової фінансової кризи 2007-2009 рр., є найбільш регульованою частиною світового господарства. Світова фінансова система виконує роль у фінансуванні держав, особливо в умовах скрутних часів, пов'язаних з наслідками глобальної пандемії.

Серед головних суб'єктів світової фінансової системи варто назвати урядові та міжурядові інституції та організації; постачальників послуг (банки, інвестори, страховики, тіньовий сектор) та інших учасників (журналісти, лобісти, учені, неурядові організації (NGOs))

Уряди мають різні цілі політики, які як збігаються, так і конфліктують, утворюючи, як політичні, так й ризики економічного характеру. У тому числі це стосується фіскальної та грошово-кредитної політики, політики відносно заходів щодо забезпечення фінансової стабільності.

Як відомо із загальної теорії, ризик може бути екзогенним чи ендогенним. Екзогенні потрясіння у фінансовій системі, надходять поза її межами, як це ми спостерігаємо під час впливу глобальної пандемії, та ендогенним, що створюється взаємодією учасників фінансової системи.

Окрім того, під загальної класифікації сучасних ризиків слід назвати поділ ризиків на системні та систематичний ризики. Систематичний ризик стосується недиверсифікованих факторів ризику, які впливають на усіх, у першу чергу, на фінансові ринки. До прикладів відомих індикаторів таких ризиків можна навести композитний індикатор систематичних ризиків Європейського Центрального Банку. У той же час, системний ризик пов'язується із вірогідністю колапсу всієї глобальної фінансової системи.

Системний ризик у першу чергу пов'язується із можливістю виникнення серйозної фінансової кризи, що викликає глибокий економічний спад з фінансовою стабільністю. При цьому системний ризик, як правило, утворюється та поширюється непомітно і саме приховані механізми посилення кризових процесів має найбільше значення для їх поширення.

Системний ризик призводить у першу чергу до порушень у процесах надання фінансових послуг, що спричиняються стрімким знеціненням активів у глобальній фінансовій системі, що у свою чергу може мати серйозні негативні наслідки для реальної економіки.

Падіння окремих системно важливих фінансових установ (SIFI) та глобальні системно важливі банки (G-SIB) може призвести, враховуючи існуючу взаємозалежність та взаємопов'язаність до її поширення та викликати ланцюгову реакцію, що підсилюється невід'ємною проциклічністю банківської діяльності та недоліками макропруденційного регулювання.

Цікавим є той факт, що умови для системного ризику, як правило, створюються тоді, коли усі зовнішні ознаки вказують на стабільність та низький ризик.

Фундаментальними джерелами системного ризику глобальній фінансовій системі є у першу чергу її проциклічність. Процес, який позитивно корелює з циклом, зветься проциклічним.

У таких умовах слід підкреслити важливість SIFI / G-SIB, оскільки у першу чергу банки мають стимул отримати статус системної фінансової установи, що знижує витрати на фінансування, забезпечує сприятливі умови контрагентам та впевненість, щодо отримання державної допомоги у разі виникнення труднощів (моральна шкода)

Сьогодні незважаючи на потужні заходи з боку національних та міжнародних наглядових установ спостерігається зростання міжнародних банківських ризиків, які, як відмічається у доповіді Boston Consulting Group «Глобальні ризики 2020: настав час банкам самоудосконалюватись» полягають у:

- падінні прибутковості у глобальному масштабі, неможливості забезпечити покращення фінансових результатів. Так, прибуток отриманий міжнародними банками відносно сукупних активів за період з 2014-2018

рр., скоротився з 15 до 6 базисних пунктів (або на 60 %). При цьому упродовж цього часу середній кумулятивний прибуток банківських установ у глобальному масштабі становив 506 млрд. дол. США. У ЄС навпаки у період з 2014-2018 рр. банки отримали кумулятивний збиток у сумі 384 млрд. дол. США [4, с.6];

- вірогідному стисненні маржі та обсягів через нижчі процентні ставки та зменшенні активності клієнтів та інвестицій;

- зростанні кредитного ризику, оскільки клієнти банків зазнають посиленого тиску ліквідності та звертаються за допомогою до банківських установ;

- погіршенні якості кредитів серед контрагентів, які можуть призвести до зниження рейтингів, підвищення рівня дефолту та посилення тиску на прибутковість та регулятивний капітал;

- ризиків, особливо у довгостроковій перспективі, що пов'язані з масштабними втручанням центральних банків на ринку короткострокового фінансування: банки можуть зіткнутися з більшими обсягами фінансування та потребуватимуть коригування своїх стратегій фінансування. [4, с. 3]

Щодо системних банківських ризиків світової фінансової системи Дж.Грассхофф, М.Коппола, Т.Пфулер, Ст.Бохтлер, Н.Гітфрід, П.Фогт і К. Віганд, розглядаючи, так звані, порушення «disruptions» відмічають, що «порушення завдають найбільшої шкоди, коли зустрічається опір» та «більшість продовжують боротися в рамках існуючих бізнес- та операційних моделей, а не поступаються і пристосовуються до системних зрушень, що відбуваються».[4, с.3]

Спостерігається невпинний процес консолідації банківських установ у США та ЄС. Так, загальна кількість комерційних банків в США зменшилась з 6978 станом на 2009 рік фактично на одну третину до 4653 у 2019 році. Це означало, що кожний третій банк у США припинив своє існування. При цьому загальна кількість фінансових інституцій в Європейському Союзі скоротилась за аналогічний десятирічний період ще більше у відносному вираженні: з 18268 до 11948 або майже 35%. Такі показники є результатом більш жорсткого макроекономічного регулювання, що проводила грошова влада країн ЄС та США з метою зменшення банківських ризиків. [4, с.9]

Хоч й повільно, але зростає сума штрафних санкції за невідповідність вимогам стандартів, що накладаються на банківські установи, які мають за мету зменшення ризиків у цієї галузі. Так, за період з 2009 по 2019 рр. загальний обсяг таких штрафних санкцій, накладених сумарно на європейські та північноамериканські банки досягнув 381 млрд.дол.США, при цьому 40% загальної суми штрафів було накладено на європейські банки, а 60% на північноамериканські. [4, с.20]

Особливе місце у сучасній структурі глобальних ризиків світової фінансової системи посідають ризики відмивання грошей та фінансування тероризму. Пандемія призвела до зростання фінансової злочинності, з'явилися нові види злочинів, такі як підробка медичних товарів та

шахрайство з метою використання заходів економічного стимулювання, унаслідок яких відбувається незаконний витік грошей з економік саме в той час, коли служби охорони здоров'я найбільше цього потребують. Підприємства, яким загрожує банкрутство, піддаються тиску, при цьому злочинні угруповання підпорядковують їх або постачають готівку для відмивання. При цьому нерухомість, будівництво, а також малий та середній бізнес в цілому виявляються особливо вразливими. А із збільшенням кількості безробітних збільшується ймовірність використання соціально незахищених осіб, як у якості інструментів незаконного відмивання готівкових коштів.

У комюніке останньої зустрічі лідери G-20 у Саудівській Аравії (листопад 2020 р) зокрема було висловлено підтримку роботі FATF, як глобального органу, щодо виявлення загроз, які виникли в результаті кризи COVID-19 та політичних заходів, щодо їх вирішення. У документі зокрема зазначалося, що зловмисники продовжують використовувати пандемію, тоді як криза суттєво вплинула на здатність деяких урядів та приватного сектору виявляти, запобігати та розслідувати відмивання грошей та фінансування тероризму. Зокрема зазначалося, що Лідери G20 прагнуть зміцнити Глобальну мережу регіональних органів FATF, яка об'єднує понад 200 юрисдикцій та підтримати їх досвід у звітах про взаємну оцінку. [5]

FATF наразі підтверджує своє зобов'язання сприяти інклюзивному та стійкому майбутньому, тісно співпрацюючи з G20 з таких питань:

- екологічна злочинність, прибутковість якої становить \$ 90-260 млрд. на рік і щороку зростає на 5-7%. Міжнародні злочинні банди та угруповання бойовиків отримують прибуток від розкрадання природних ресурсів, таких як незаконна вирубка лісу, розчистка земель та незаконна утилізація відходів. FATF буде проводити роботу, щоб допомогти державним органам та приватному сектору зрозуміти, наскільки незаконні гроші підживлюють цю діяльність і як з ними боротися.

- технології та великі масиви даних, які потенційно можуть вдосконалити системи боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму в майбутньому. FATF зокрема буде аналізувати можливості та ризики, продовжуючи свою роботу над віртуальними активами та так званими стабільними монетами.

- контрабанда мігрантів з її жахливими людськими втратами, коли все ще спостерігаються тисячі експлуатованих злочинними угрупованнями.

- незаконна торгівля зброєю для вивчення фінансування, що лежить в її основі в контексті фінансування тероризму.

Вилучивши прибуток від злочинності, влада може позбавити стимулу, який спочатку рухає злочинність. Ось чому всі уряди повинні повністю та ефективно застосовувати стандарти FATF, навіть у політично складних сферах.[5]

У виступі президента FATF М. Плеєра на засіданні міністрів фінансів G20 та керівників центральних банків 20 листопада 2020 року

зазначалось, що організація продовжуватиме підтримувати Глобальну мережу для запобігання доступу злочинців та терористів до фінансових систем та їх експлуатації. Зокрема було підкреслено, що «злочинність, тероризм та відмивання грошей, що знову підживлює нові злочини та тероризм, створює серйозні ризики для економічного відновлення та стабільності, оскільки підриває справедливу конкуренцію, гальмує зростання, поглиблює нерівність та руйнує впевненість у цілісності світової фінансової системи».[6]

Слід виокремити суттєві ризики для світової фінансової системи, що утворюються унаслідок збільшення урядових запозичень у глобальному масштабі та спроможності приватного сектору фінансувати урядові витрати з обслуговування запозичень. Фінансовий ризик вважається одним із важливіших ризиків для експертів у цьому році, оскільки підвищений рівень державного та приватного боргу викликає особливу стурбованість. Так, за підрахунками фахівців МВФ зростання чистого державного боргу прогнозується з 69,4 відсотка національного доходу минулого року до 85,3 відсотка у 2020 р., а глобальний державний дефіцит цього року зросте на 6,2 відсоткового пункту, досягнувши 9,9 відсотка національного доходу, перевищивши рівень, який спостерігався у 2008-2009 рр.[7]

"Заборгованість стане основною проблемою в найближчі 10-20 років", - зазначав Ж. Моек, головний економіст AXA Group. "Ми реагуємо на кризу, дозволяючи масове збільшення боргу як державного, так і приватного сектору. Це неминуче і правильно робити, але ми повинні визнати, що багато країн матимуть більше боргу у відсотках від ВВП, ніж будь-коли після Другої світової війни. Зараз це нормально, оскільки грошово-кредитна політика дуже поступлива, але коли нормальна грошово-кредитна політика відновиться, це може спричинити кризу, особливо для ринків, що розвиваються".[3, с. 18]

Підводячи підсумки розгляду структури глобальних фінансових ризиків слід зазначити, що особливостями сьогоденного стану світової фінансової системи є загострення кризових процесів, які походять не від проблемних активів, не з фінансової «алхімії», не з слабкого банківського або макропруденціального нагляду. Коріння сьогоденних ризиків та проблем знаходяться, на відміну від попередніх проблемних часів, у світовому господарстві саме у реальному секторі та тригери таких процесів знаходяться поза класичними межами валютно-фінансових та кредитних проблем.

Структура сучасних ризиків глобальної фінансової системи дозволяє дійти висновків, що основні ризики її стабільності сконцентровані не у сфері системних, а саме систематичних ризиків, що мають екзогенне походження й до яких, у першу чергу, слід віднести зниження прибутковості суб'єктів світової фінансової системи, зростання ризиків, що утворюються унаслідок збільшення урядових запозичень у глобальному масштабі, зростанням фінансової злочинності, зокрема появою нових видів фінансових злочинів, викликаних пандемією.

Список використаних джерел:

1. Stephanie Zacharek. 2020 Tested Us Beyond Measure. Where Do We Go From Here? // Time. - December 5, 2020. - [Electronic source]. – Access mode: https://time.com/5917394/2020-in-review/?utm_source=twitter&utm_medium=social&utm_campaign=editorial&utm_term=ideas_society&linkId=106354210
2. Top Five Risks to the Global Economy in 2020. The Economist. Economist Intelligence Unit. [Electronic source]. – Access mode: <https://services.eiu.com/top-five-risks-to-the-global-economy-in-2020/>
3. AXA. Future Risk Report. Eurasia Group.-Ipsos. - 2020– 40 p. - [Electronic source]. – Access mode: <https://www.axa.com/en/magazine/2020-future-risks-report#:~:text=The%20report%20finds%20that%20the,climate%20change%20and%20cyber%20risks.>
4. G. Grasshoff, M. Coppola, Th.Pfuhler, St. Bochtler, N. Gittfried, P. Vogt, and C. Wiegand. Global Risk 2020: It’s Time for Banks to Self-Disrupt. - April 21, 2020 - Boston Consulting Group [Electronic source]. – Access mode: <https://www.bcg.com/publications/2020/global-risk-time-for-banks-to-self-disrupt>
5. G20 Leaders support the FATF’s work to address money laundering and terrorist financing risks. 22 November 2020.- [Electronic source]. – Access mode:<http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/g20-riyadh-summit.html>
6. FATF President's remarks to G20 Finance Ministers and Central Bank Governors meeting. - 20 November 2020. - [Electronic source]. – Access mode: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/marcus-g20-fmcbg-nov20.html>.
7. Chris Giles. Governments face ‘massive’ rise in public debt, IMF warns // Financial Times. - April 15 2020. -. [Electronic source]. – Access mode: <https://www.ft.com/content/6f9932d4-5bf0-425d-b536-135d834ad20c>

СИСТЕМНІ РИЗИКИ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИХ КОРПОРАТИВНИХ МЕРЕЖАХ

Русак Д.М.

д.е.н., доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса
Шевченка

В даний час все більшої значущості набуває усвідомлення взаємозв'язку структурної трансформації соціально-економічної системи меза-рівня з сучасними глобалізаційними процесами, які у все більшій мірі впливають на формування вектору соціально-економічного розвитку та результативність структурних змін у світовому господарстві. Сучасний світ характеризується трансформацією, яка зачіпає всі країни і регіони